

ČEŠTINA JAKO CIZÍ JAZYK NA DÁLNÉM VÝCHODĚ

Ivana Bozděchová

Šebesta, K. & Hrdlička, M. (Eds.) (2020): *Čeština jako cizí jazyk na Dálném východě*. Praha: FF UK.

K řadě publikací mapujících, analyzujících a metodicky inspirujících výuku češtiny v zahraničí přibyla monografie věnovaná teritoriu z tohoto pohledu dosud poněkud méně známému: *Čeština jako cizí jazyk na Dálném východě*. Zahrnuje 12 příspěvků 9 českých a 5 zahraničních lingvistů a je rozvržena tematicky do čtyř oddílů: I. *Dynamika výuky češtiny jako cizího jazyka*, II. *Univerzitní bohemistika na Dálném východě*, III. *Výuka češtiny na Dálném východě očima českých a slovenských lektorů* a IV. *Čeština dálnévýchodních studentů v aplikovaném pedagogicky orientovaném výzkumu*. Autoři se na základě vlastních pedagogických a/nebo badatelských zkušeností a empirických dat zaměřili na společensko-kulturní kontext, stav, podmínky, aktuální didaktické a metodologické otázky výuky českého jazyka v několika dálnovýchodních zemích (Čína, Tchaj-wan, Korejská republika, Japonsko). Pro pochopení specifčnosti této výuky je v monografii obvykle představen nebo stručně naznačen historický vývoj bohemistiky v dané oblasti a na základě charakteristiky současného stavu je zvažován její další vývoj s případným upozorněním na možná úskalí a doporučení podporujícími její rozvoj. V tom nepochybně spočívá přínos monografie jak v rovině praktické, tak teoretické (lingvodidaktické). Navíc přichází takřikajíc v pravý čas: je to právě Dálný východ, kde se bohemistika v posledních několika desetiletích začíná rozvíjet, o studium češtiny tam roste zájem. Otevírá se tak další prostor nejen pro výuku samou a její subjekty, ale i pro didaktiky a zájemce o výuku češtiny jako cizího jazyka — monografie poskytuje jak důležité a zajímavé faktografické informace, tak podněty lingvistické a didaktické.

Monografie reaguje na současnou podobu výuky češtiny v tomto regionu a snaží se nabídnout pomoc z oblasti didaktiky češtiny jako cizího jazyka především na základě poznání dosavadních tradic výuky a posouzením přiměřenosti užívané metodiky a učebních materiálů vzhledem k aktuálním, dynamicky se proměňujícím potřebám češtiny v této oblasti světa a jejích mluvčích z této oblasti pocházejících. Vzhledem k tomu, že jde o výuku češtiny pro žáky/studenty, jejichž mateřský jazyk (čínština, korejština, japonština) je typologicky i genealogicky češtině vzdálený, jde badatelsky o poměrně nové téma. Toto výzkumné zaměření je však potřebné nejen vzhledem k narůstajícímu počtu bohemistických (vysokoškolských) pracovišť na Dálném východě, ale také vzhledem k stále větší potřebě pečovat v České republice kvalifikovaně o integraci migrantů právě s těmito mateřskými jazyky.

Čtenář monografie *Čeština jako cizí jazyk na Dálném východě* získává přehled o kořenech univerzitní bohemistiky (jako základu a předpokladu existence a rozvoje aktivit spjatých s českým jazykem v zahraničí) — uveďme pro zajímavost některé skutečnosti a historická fakta ze zastoupených bohemistických pracovišť.¹ Nejstarší z nich

1 Na zdroj informací odkazujeme příjmením autora a stránkovým rozsahem příslušné kapitoly v monografii.

v Číně (blíže viz Xu Weizhu, s. 23–36) se nachází na Pekingské univerzitě zahraničních studií (BFSU, založené v roce 1941, v současnosti nabízí 101 cizích jazyků, na jejichž výuce se podílí 200 zahraničních lektorů, včetně českého). Katedra bohemistiky (spolu s katedrou polštiny) tam byla otevřena na Fakultě evropských jazyků a kultur v roce 1954. Čeština se vyučuje ve čtyřletém bakalářském a tříletém navazujícím magisterském studijním programu, dosud jej absolvovalo přibližně 300 čínských bohemistů. Čeština patřila mezi první obory také na další čínské univerzitě (Huanhuan Chen, s. 37–57): Pekingská univerzita mezinárodních studií (BISU, založená v roce 1964) otevřela češtinu na tehdejší Fakultě středoevropských jazyků BISU v roce 1965 a po delší přestávce se výuka obnovila v novém, a dosud unikátním formátu: od roku 2015 pro středoškolačky v tzv. sedmiletém dotačním programu Pekingského školského úřadu, v roce 2016 ve čtyřletém bakalářském studiu a v roce 2017 jako volitelný obor pro vysokoškolské studenty jiných oborů. Na konci prvního desetiletí 21. století češtinu v Číně vedle uvedených dvou univerzit nabízí (v bakalářském programu) šest dalších univerzit (např. v Šanghaji), v blízké budoucnosti její výuku plánuje zahájit ještě osm univerzit. Položíme-li si v souvislosti s nárůstem počtu čínských studentů češtiny otázku jejich uplatnění, najdeme je především ve vládních, kulturních či vzdělávacích institucích a v čínských společnostech. Rozšiřování výuky češtiny v Číně však naráží na problémy: především chybí kvalitní čínští vyučující, mezi českými lektory jsou mnohde sinologové, nikoli bohemisté.

Na Tchaj-wanu se čeština vyučuje od roku 2007 na Katedře slovanských jazyků a literatur Národní univerzity Chengchi (NCCU, založené v roce 1927) v hlavním městě Tchaj-pej (Shih-hui Lin & Geppert, s. 58–67), studenti si ji většinou volí jako svou vedlejší bakalářskou specializaci, přicházejí tedy se znalostí ruštiny. NCCU je jedinou univerzitou nabízející češtinu na Tchaj-wanu, jejímu rozvoji napomáhá ČR vysíláním lektora v rámci vládního Programu na podporu českého kulturního dědictví v zahraničí.

Svou tradici má výuka češtiny také v Korejské republice (Inchon, s. 68–74): Korejská univerzita zahraničních studií (HUFS, založená v roce 1954) ji nabízí od roku 1988, opět jako jediná v zemi. V současnosti přijímá ročně 34 studentů, celkově češtinu studuje asi 140 studentů, v naprosté většině v bakalářském studijním programu. Velmi malá část z nich však po ukončení studia češtinu využije ve své praxi, např. v mnohonárodních firmách nebo institucích, které jim nabízejí stáže. Korejským vyučujícím i zde s výukou vypomáhá český lektor, nicméně výuka probíhá téměř výhradně v korejštině a český lektor musí většinou používat angličtinu jako zprostředkující jazyk.

Poslední zemí představenou v monografii je Japonsko: čeština se tam vyučuje (Gebhartová, s. 75–92) od roku 1975 — nejprve v kurzech v Kulturním centru Asahi, pak od roku 1976 jako volitelný předmět na Tokijské univerzitě cizích jazyků (TUFS, založená v roce 1857); v roce 1991 tam vznikla katedra češtiny. V té době byl český jazyk jedním z 25 jazyků nabízených jako hlavní obor studia. V současné době je ke studiu každoročně přijímáno 15 studentů do bakalářského studijního programu (do roku 2018 bohemistiku absolvovalo asi 300 studentů). V Japonsku lze češtinu studovat také na dalších šesti univerzitách (např. v Sapporu, Hirošimě nebo Kjótu).

Cenné didaktické poznatky, postřehy, a hlavně zkušenosti z vlastní učitelské praxe nabízejí čtenářům v dalším oddílu monografie lektoři češtiny: Eva Roubalová

(s. 95–101) velmi zasvěceně přibližuje kontext a odlišnosti výuky češtiny v Číně ve srovnání s výukou češtiny pro cizince v České republice. Jde především o to, že na univerzitách v Pekingu je studijní program rozdělován podle komunikačních dovedností i podle jazykových znalostí. Tradičně je nejvíce hodin věnováno gramatice, na druhém místě je poslech s porozuměním; to ztěžuje výuku podle českých učebnic (lze je jen velmi obtížně rozdělit podle daných předmětů, ani časové dotace neodpovídají rozsahu materiálu v učebnicích). Jinými tvrdými oříšky jsou naprostá neznalost latiny u čínských studentů, která se projevuje např. při výuce internacionalismů (ani angličtina jim nepomáhá), nebo obtížně překonatelný zvyk čínských studentů mechanicky opakovat jednotlivá slova. Obdobně se o své zkušenosti s výukou na univerzitě v Šanghaji dělí Pavlína Vondráčková (s. 102–112), zaměřuje se především na metodiku a vyjadřuje naději, že se v budoucnu i v Číně začnou vedle dosud tradiční gramaticko-překladačové metody více využívat i další metody; jako jeden z cílů vidí především rozvoj pragmatických schopností v češtině u čínských studentů. „Symbiózu“ výuky češtiny a slovenštiny v Korejské republice komentuje Radoslav Ďurajka (s. 113–125): na HUFU (viz výše) si totiž v rámci (čtyřletého) oboru bohemistika mohou studenti ve třetím a čtvrtém ročníku zapsat semináře ze slovenštiny, přičemž však studium slovenštiny není povinné. To s sebou mj. nese další úskalí v tom, že slovenský lektor musí učit i češtinu (aby měl plný pracovní úvazek).

Závěrečná část monografie doplňuje pohled na výuku češtiny na Dálném východě třemi studii zaměřenými na aplikovaný výzkum. Autorky první z nich (Veroňková & Poukarová, s. 129–161) se na základě přístupu vycházejícího z kontrastivní fonetiky zaměřily na znělost párových souhlásek u rodilých mluvčích čínštiny s cílem doložit, jak se tento jev může projevovat různým způsobem, a pomoci tak v praktické výuce především začátečníkům a učitelům, kteří neznají čínštinu. Potíže u čínských studentů vyplývají z toho, že čínština má na rozdíl od češtiny dvojí sadu neznělých konsonantů (neznělé a neznělé s aspirací). Druhá studie (Inchon, s. 162–168) poukazuje na vybrané slovosledné a syntaktické problémy korejských studentů češtiny, jako jsou např. problém identifikovat v češtině slovní druhy a jejich větné funkce (v korejštině totiž neexistují adjektiva jako samostatný slovní druh a jejich morfologie se téměř shoduje s morfologií sloves, spojovací funkci plní spojovací koncovky apod.), rozlišovat jmenný rod a životnost jmen, odvozovat česká adjektiva od substantiv nebo dodržovat aktuální členění větné (korejština má poměrně pevný slovosled, sloveso zaujímá fixní pozici na konci věty). V závěrečné studii (Bednaříková, s. 169–178) vycházející z pojetí morfologie jako nauky o vnitřní struktuře slova, v praktickém užití tedy jako souboru tvarových prostředků, jimiž disponuje jazyk, autorka představuje a interpretuje svou případovou studii, srovnávající míru vnímání struktury věty, a tím i struktury slova ve skupině českých a čínských bohemistů (studenti obou skupin dosud neabsolvovali kurz morfologie ani syntaxe).

Jak jsme se pokusili stručně zachytit a ilustrovat, monografie poskytuje cenný, zajímavý, inspirující a aktuální obsah pro zájemce o výuku češtiny jako cizího jazyka, pro metodiky i lektory a učitele. Vedle konkrétních užitečných informací faktografických (dokumenty o pozici a funkci češtiny ve světě, rozsáhlý seznam odborné literatury na konci monografie, s. 179–186), metodických a didaktických (dálnovýchodní žáci a studenti jsou tradičně zvyklí učit se nazpaměť, podle zadaného modelu dovedou tvořit

i složité gramatické tvary, ale velmi obtížně komunikují v češtině) přináší i obecnější poselství: současná podoba výuky češtiny na Dálném východě sice vykazuje relativní nárůst, zároveň však čelí problémům, a to nejen finančním (ekonomickým). Na mnoha místech je nedostatek kvalifikovaných učitelů češtiny, studijní programy mají různorodý charakter a status (v drtivé většině jde maximálně o bakalářské studium, zájemci o magisterské studium je musí absolvovat v Česku nebo jinde) a v důsledku všech okolností a místních podmínek nemůže mít výuka adekvátní obsah, mnohdy ani vhodnou metodiku. V této situaci se jeví jako aktuální výzva pro české bohemisty a metodiky blíže a intenzivněji spolupracovat s dálnovýchodními bohemisty, podílet se na společných lingvodidaktických i širě interkulturně orientovaných projektech, pomáhat propracovávat adekvátní metodologie, připravovat výukové materiály a zohledňovat měnící se požadavky na absolventy bohemistiky ve světě. Období pandemie covid-19 prověřilo široké možnosti práce online; tato forma může i nadále napomáhat při rozšiřování spolupráce a přibližování kultury dálnovýchodní a české či (středo)evropské, navzdory jejich vzdálenostem geografickým...

Ivana Bozděchová | Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK
<bozdiaff@ff.cuni.cz>